

صایب ۱

آذربایجان ادبیاتی

آقا سید شیروانی

اون اکتیبنی عصر هجری

مؤلفی : سلمان ممتاز

ترجمه و تکرار طبعی هقی مؤلفه عائد دور

تورکجه «قومونست» غزته سی نشریاتی.

باکو - اوچونجی بین الملل دولتی مطبعه

۱۹۲۵

باشلانغ

آذربايجان ادبياتىنىڭ بوتون نقتەلىرى قارائلىقىدا قالدىغى كىيى، اون ايكي و اون اوچونجى عصرلەردە بىك دورلو امك و مشقتلرلە عملە گنير بىلمىش ادبياتىمىز، دىمك اولار كە تامىلە قارا دومانلار آلتىندا قالمىشدر. بىدن قاباق گلەن يازىچى لارىمىز ادبياتىمىز ايچون آرز، چوق فيضلى اولان او قانلى عصرلرڭ ممثل لرىندىن يارى يارىمچىق دا اولسا، يالگىز بىزە «واقف» ايله «ودادى» بى گوستره بىلمىشدر. حالبو كە: ايستەر اونلاردان قاباق. ايستەر اونلار ايله بىر عصرده ياشا ياراق، دوغما ادبياتىمىزى چىچكەلەندىرەن بىر چوق آدلى، سانلى باشقا شاعرلرىمىزده اولمىشدر كە: آذربايجان محفل ادبىيە سىندە اونلار كدا اوزلرئىنە گورە بىر موقع مخصوصلرى واردر. بونگەلە برابر «واقف» ايله «ودادى» اون ايكنجى دگل، اون ايكنجى عصر ھجرىنىڭ صوڭى ايله، اون اوچونجى عصرڭ اوللرئىنى درك ايتىمش شاعرلرىمىز دىندر. اونلارى مطلق اون ايكنجى عصرڭ شاعرلىرى سايماق دوغرو دگلدر. (محمد بك جوانشىر)ڭ بو يروغى ايله باشى اوز دوغما و ايستەكلى اوغلو (على آقا)ڭ باشى ايله بر ىردە كسىلەن بدبخت ملا پناه «واقف»ڭ تاريخ قتلى (۱۲۱۲) دە اولدوغو كىيى، «ودادى»ڭ تاريخ وفاتى دە اوندان چوق، چوق سوڭرادىر (۱) سكر و دو ققوزنجى عصر ھجرىدە ادبياتىمىزڭ يارادىلماسى ايچون گوڭلدىن چالشاراق، آذرى توركلرىنىڭ آدلارئىنى گوگلرە قدر يوكسەلدەن، و اونلارڭ وارلىغىنى دىنانڭ ھر بىر گوشەسىنە ايشىتىدىرەن: نىمى، حىيى، خطايى، و فضولى لرڭ مرور ايله ھر ھانكى سبىلردن طولايى ايسە، اونودولمىش گرانپا شعرلرئىنى صحنە مطبوعاتىمىزە چىقار دىغىم بىر زماندا، اون ايكي و اون اوچونجى عصرلردىن دە بحث ايتىمگىم لازم ھەدە واجبدر. چونكە واقف ايله فضولى، خطايى، حىيى، نىمى و نىمىدىن داھا نيچە عصر قاباقچا گلەش شاعرلرىمىزڭ آرارلىدا صنعتكارلار اللرى ايله ايشلە نىلوب، اوزادىلان او سلسلە شعرڭ ظريف و زرين حلقەلىرى آرتىق بىر بىرلرىندىن آيرىلمىش و داھا دوغرىسى قىرىلوب دو كولمىشدر. او سلسلە بى قورماق و اوقىرىلان ادبى زنجىرلىرى گوزەل بىر صورتدە بىر بىرلرئىنە يىتىشىدىرەنكە ايچون ايكي آلين (جىبە) دەدە جالىشمالى يام. يعنى اون اوچونجى عصردىن اون ايكنجى بە، اون ايكنجى دن دە سكرنجى بە قدر گىرى چكىلمەلى يەم. عىن زماندا «نىمى عصرى اولان سكرنجى عصر دەدە دا يانمى ياراق بىزىم ايچون تور كجە، فارسجا يادگارلار ارماغانلار بوراقوب

گیدن بویوک و اولو آذری قام (فیلسوف) و بیلکا (حکیم) لرینگ اوزلریله برابر شاهکار اثرلرینی ده بولوب میدانه چیقارمالییم. چونکه اونلار بولونمیوب وعصرلری معین ایدیلمدیکجه «آذربایجان تاریخ ادبیاتی» گوگلمزگ ایسته‌دیگی کبی آرایا چیقامیاجقدر که بودا ادبیاتمز ایچون اولدوقجا بویوک بیر نقصان و آچقلیق تشکیل ایده‌جکدر. متخصص (۱) اولمادیغم حالدا ایگرمی بش ایلدن بهری ایتدیگیم صمیمی تبعات و تدقیقات سابه‌سنده آز چوق موفقیت اولمشدر. و حالا گله‌جک موفقیتلریم دنده بیر او قدر نامید دگلم. سوز یوق که قارالادیغیم سطرلرده حرمتلی اوقو جیلاریمی قانع ایتیمه‌جک بعضی نقطه‌لرده بولوناجقدر. اونلار بو قصوری بندن یوق، طالعزدن گورملیدرلر. باشقا ملتلرده هر هانکی موضوعلرده اولوراولسون بیر کیچیک اثر یازماق هوسنه دوشن مولفلر ایچون بیگلرجه ماخذلر، غزیده و ژورناللار بولونور. اما بن یاخشی یامان قارالادیغیم بو چیزما قارایی (هیچ) دن میدانا قویورام. ماخذلریم (مورگنه) لر، (گووه) لر آغزلاریندان (سیجان) لار و (کسه‌گن) لر بوغزلاریندان آرتیق قالمش جیریق - میریق یاپراغلار و دارماداغین جونک‌لر، و بیاضلردر. (قاینق، منبع - СТОЧНИК) لریم ایسه اوچوق، یقیق قبیر داشلاری ایله سقفی چوکمش مسجد طاقلاری اولمشدر. استفاده ایتدیگیم غزیده و ژورنال لاردا قوجا کیشی لرک و چوق یاشامش قادینلارک حافظه‌لری و حوصله‌لریدر، بندن قاباق گلن محررلردن بو یولدا بیر حاضرلیق گوره‌ن اولسا ایدی، شکسیر بن بیر بو قدرده چتین‌لیکه اوغرامازدیم. تاریخ ادبیاتمزی میدانا چیقارماق امکان‌خارجنده اولدوغو ایچوندر که بو گونه کییی یاخشی یامان بر اثر بیله آرایا چیقمامشدر (آتالار وارین ویره‌ن اوتانماز) دیمشدر. اودر که بن‌ده بو گونه کییی توپلایا بیلدیگیم ال یازیلارینی «آذربایجان ادبیاتی» آدیله هله‌ک اوفاجیق کتابچالار شکنده طبع و نشر ایتمگه قرار ویردیم. ظنمه‌حس ایدیلن آچقلاق تمامیله اولماسادا قسما قاپادیلمش اولاجقدر. اشبو اوفاجیق کتابچالار ایله ادبیات مراقلی لارینا اولان معنوی بورجومک اوفاجیق بیر قسمینی ادا ایده بیلهرسه‌م، اوزیمی بختیار عد ایده‌جگم.

سلطان ممتاز

باکو. ۲۰ مارت، ۱۹۲۵

آقامسيح شيروانى

صداق اوخى كيمي كچ طبعار دوتمش نظر كاهى
اولار كيم دوغريدور اكرى قليچ تك يانده قالمشدر

اون ايكنجى عصر هجرىده يعنى ميلادى اون سكرنجى عصرده ياشايان برگزیده شاعرلريمزڭ بيرىده «آقامسيح» در. آقا مسيح آذربايجانليار ايچون «شيراز» منزله سنده بولونان «شماخى» شهريندندر. «سلطان دده گونش» (۱) ساله سنه منسوب اولان بو آدلى سانلى شاعر يمزڭ آدى مسيح، آتاسنڭ آدى «محمد»، تخلصى ده همان آديندان اخذ اولونمش «مسيح» در كه خلق آراسيندا «آقامسيح» آديله معروف و مشهور ايدى. محمد كاشان و اصفهان شهرلريندن ترمه ابره و سائر آرشين مالى كتوروب ساتديغى ايچون اهالى آراسيندا «سوداگر محمد» لقبى ايله تائينميش ايدى. «آقامسيح»ڭ هانكى تاريخده دنيايه گيلديگى معلوم دگسه ده، نادرشاه ايله معاصر اولدوغى معين ايدلمشدر. ۱۱۵۵ سنه هجرىه سنده «شهباده نصرالله ميرزا» شيروان و آقسو (۲) قالاسنى نادرشاهڭ امرى ايله آلوب، شماخيليلارى آقسويا كوچوردىگى زمان، «آقامسيح»ڭ گنجليك زمانى ايدى. حيات خصوصيه سيندن تاميله بي خبر اولديغيم بو گوزل شاعر يمز «محتشم كاشانى» و «راجى تبريزى» كيبى تجارت همده ادبيات ايله مشغول اولوردى. تجارتي ايسه همان آتاسى «سوداگر محمد»ڭ پيشهسى اولان سوداگرليك، آرشين چيليق ايدى. بونگله بيله «آقامسيح» سياست ايله مراقلانان حكومهت ياقين و خاطرى رجال حكومت يانيندا عزيز دوتولان بير ذات ايدى. «آقامسيح» اوز همشهرلر يانيندا «نشاط» و «زلالى» ايله معاصر، همده دوست ايدى. هله نشاطى اوزينه اوستاد انتخاب ايتديگيندن، ايلك يازديغى شعرلرينده ده اول «فضولى» يه و سوگرا اوڭما بيرولك ايتميشدر. تاسف اولسون كه: نشاط، مسيح و زلالى آرالاريندا واقع اولان مشاعره لردن بو گون اليمزده يالڭز بيرجه مجلس قالا بيلميشدر كه: بوندان و ديگر بير تخميسدن «نشاط»ڭ پيشوا و «مسيح» ايله «زلالى» نڭ اوڭما پيرو اولمالارى گوزه چارپمادادر.

(۱) «سلطان دده گونش» شماخى شهرينڭ دوقوز و برست لېگينده دورت اطرافى قالين پالود آغاچلارى ايله احاطه اولونمش صقالى بركدڭ تپه سنده مدفون واليوم مقبره سى ده موجوددر. (بوغورت-бугурт)، قالاسى ياقينلىقتا اولان بو كندڭ آدى دا (دده گونش) آديله آدلانمشدر.

(۲) زلالى نڭ: غربته ديردنك كه «زلالى» وطن وار ايسون گوزيك قاره سو آقسو وطن اولدى بيتى بو فقره يه شاهدره. «ممتزه»

شاعره

نشاط - شور جنون عاشقنڭ باشنه رفعت ویرور
 هر کسه دنیاده حق عقلیجه دولت ویرور
 قائم ایچرکن بولار چشمنکا عین صفا
 ایله که میخواره لر بزمنه زینت ویرور
 هارده کوررسن کونکل یار دولان باشنه
 سانمه که دوران سنکا بیر داخی فرصت ویرور
 صورت حاننڭ دیمک عاشقه لازم دکل
 یوز ویره اقبال اکر بخت اوزی صورت ویرور
 کوهر نظمئنڭ «نشاط» ایلمه هر یرده صرف
 بر بیله بازارده کیم سنکا قیمت ویرور

آقامسیح - عاشقه تعلیم یار فیض بشارت ویرور
 هر نیجه کل بلبله درس فصاحت ویرور
 اول سهی قد پسته لب کلشنه اولسه روان
 غنچه نی دلخون ایدر سروه خجالت ویرور.
 دوزخ اودی سویله نور شدتی مشهوردر
 جانده فراق آتشی اوزکه حرارت ویرور
 چرخه وفا باغلامه عیش ایده کور وقت ایکن
 وعده ایریشه اجل سانمه که مهلت ویرور
 اممکه ممکن اولا کر لب دلداردن
 چشمه حیوان کبی کور نیجه لذت ویرور
 کوهر نظمئنڭ «نشاط» دوشسه «مسیح» الینه
 رایج بازار ایدوب عالمه شهرت ویرور

زلالی - شرم عرق کل یوزه اوزکه لطافت ویرور
 حسن کلستاننه آب تراکت ویرور
 وصاتی مهرولرنڭ ممکن اولوردی نیدیم
 کوکب اقبالمه بخت نحوست ویرور

قتلنه عشق اهلیننک قاشلاری حاشا دیبر
 کوزینه قارشو دوروب غمزه شهادت ویرور
 زاهد رستایی وش شدت عشقنک کوروب
 خوف دوشوب جانینه خلقه نصیحت ویرور
 عاشق بیدل سنکا یار ویره زهر اکر
 آل اونی مردانه ایچ کور نیجه لذت ویرور
 عشقده هر بوالهوس لاف کذاب ایتمسون
 جانینی جانانینه اهل دیانت ویرور
 نظم «نشاط» و «مسیح» دوشسه «زلالی» اله
 فیض حیات ابد عیش مسرت ویرور
 «آقامسیح»، نشاطک آیری بیر غزلبینی ده تخمیس ایمشدر، که عینا آشاغایا
 کوچور یورم.

تخمیس

- آقامسیح- سیومشم تا سنی ای مغبچه خندان دکلم
 یوزی کل کیمی آچیق چاک کریبان دکلم
 لاله تک داغم اکر وار نمایان دکلم
- نشاط- غیر سندن دخی بر اوزکیه حیران دکلم
 مایل سرو کل و باغ کلستان دکلم
- آقامسیح- کفر زلفنکا بو ایمانمی نذر ایلمشم
 قدنکا عمر فراوانمی نذر ایلمشم
 پاینکا دیدۀ کریانمی نذر ایلمشم
- نشاط- راه عشقنکده دل و جانمی نذر ایلمشم
 هر جفا ایلر ایسن ایله پشیمان دکلم
- آقامسیح- سالمه کوزدن من هجران زدهنی یاد ایله کاه
 بد کوننده قولینی یاده سالار رحملی شاه
 سنی تاری نیجه فریاد قیلوب ایتمیوم آه

نشاط -

آشنا سن یتەنی مندن ای دیرسن اکراه
سنا من قربان اولوم من مکر انسان دکلم

آقامسیح -

من که اوز عاشقنکام دور ای دیرم تا کندن
غیربلر محرم بزمنک دخی پیراهندن
نیجه داد ایتمیوم ای دلبر کافر سندن

نشاط -

که مسلمان بیلوبن نفرت ای دیرسن مندن
سنا عاشق اولالی من ده مسلمان دکلم

آقامسیح -

«مسیحیم» اولسه اگر عذر کناهم بی حد
وار امیدیم کرمندن که خدا قیلیمه رد
سر عشقنک دیممن هر یتەنه تا به ابد

نشاط -

دلی پر غصه «نشاطم» یوز اگر اولسم بد
سن کبی ظالم بی مروت بیمان دکلم (۱)

«آقامسیح» چوق تراهتلی و لطافتلی بیر شاعردر. تاسف اولسون که زهانیکنک مساعدسیرلیکیندن وقتنی بیر چوقلارینک خوشنه گیتیمین عاشقانه شعرلره صرف ایده بیلمه مشدر. گوگلی ایسته دیگی موضوعلرده، سبکرده هر نه یازمیش سا اولاری دا نادرشاهک و شاهسون احمدخانک شیروان اوزره بیه ابتدیکری مشهور یوریشلریندن اول یازمشدر. «آقامسیح» بداهتا شعر سویله ده ده پک ماها ریمش. بیر گون گوک پالتارلی بیر گوزهل قیز، ایستی نک تاثیریندن کوسینک دوگمه لرینی چوزهرک بولاق باشیندا دورمیش ایکن بیردن بیر «آقامسیح» ک بداهتا سویله دیگی شو بیتنه معروض قالیور.

کبودی جامه کییمش اکنینه کوسینی چاک ایتمیش
آچق درور کوی قاپوسی مطلب ایترسن دعا ایله

«آقا مسیح» نادرشاه فاجه سندن سوگرا ملوک طوایف یا خود (خان-خان اویونی) تعبیرنه لایق اولان خانلاری و خانلیقلاری اوز گوزیله گورمیش و اطرافلی دا سیرایده بیلیمیشدر. بودا بس دگلمش، که بیرده تاریخ هجری «۱۱۶۲» ده یعنی نادرشاهک قتلندن «ایکی ایل» کیچمش شاهسون احمدخانک «اون ایکی بیگ» مغان و شاهسون آتلی لاریله شیروان اوستینه هجومنک شاهدی اولمشدر. آقامسیح او فاجه بی نظمه چکهرهک، تاریخمیز ایچون بیر منظومه ابد زنده یاراتمیشدر. صنعتجه بیر او قدر اهمیتی اولمایان او منظومه نک، تاریخ و اجتماعیات نقطه نظریندن بویوک بیر دگری و قیمتی واردر.

(۱) بی ایمان دیمکدر
(۲) آقامسیح اشبو منظومه بی گندی شهنامه سندن اولجه سویله مشدر

ایشیدنك ایتدیكنی (شاهسون احمد خان) نك
خواهش نفسنی اول ظالم بی ایمانك
یوق ایمش ذرجه شاننده مروت آنك
قیلدیغی عالمه جور و ستمك دنیاك
نه قدر اولسه اولور باعشی ناحق قانك
سطرلری او منظومهك باشلانغی و مطلعیدرکه ایچینده بویله دهشتلی بندلر
طالعی شومدر آنك که بیله ایشری وار
شهر (دربند) ده چیقماق (یدی یوز کوز) اظهار
قتل (اولکاء مغان) جسر(۱) ده هم (کله منار)

واردر که یری گلدیکه تامایله گوزدن گیچیره جکسگز. بو سوک سطرلردن
معلوم اولور که (شاهسون احمد خان) هنوز شیروانه گلکه مشکن (دربند) شهرینده
(یدی یوز گوز چیقارتدیرمش و (مغان) اولکه سنده قتل عام ایتدیرهك (جواد) ده ده
انسان کله لریندن (مناره) قوردورمش ایمش. طبیعی بو وحشی لیگری اوز گوزی
ایله سیر ایدن بدبخت «آقا مسیح» عاشقانه شعرلر سویله بیلمز ایدی. اودر که
تاریخ هجری (۱۱۵۵) ه کبی عاشقانه شعرلر یازاراق، لایموت لوحلر تصویر
ایدن «آقا مسیح» اشبو تاریخدن اعتبارا کیچیک - کیچیک تاریخی منظومه لر
نظمه چکهرهك، نهایت «شهنامه» یازماغا باشلايور. «شهنامه» ده، شاعر اوز گوزیله
گوردیگی حادثه لری تامایله تورکجه اولاراق جانلاندیریور. آرتیق مهتابی، شفقی
براقراق، توپدان، تفنگدن، چرخه چیدن، (زنبورک) دن بحثه گیریشيور.

(تقارب) وزنده رشته نظمه چکیلمش او «شهنامه» نك بیر و بلکه ده یگانه
نسخه سنی شماخی متاخیرین علماسندن مرحوم (میرمه دی آقا) بولوب، بگا گوندرمش
ایدی. نه فایده که ایکی عصر دن بهری (گووه) لر (مورگنه) لر آغزلاریندان
چیقمش و ایلرجه یاغیشلار آلتیندا قالمش او کتابدان بیك مشقتله یالکز بیر بیت
اوقویا بیلدیم که اودا، او تاریخلرده قویا، باکو، دربند، شیروان و سلیمان خانی
بولونان (فتحعلی خان) ك حقنده در. «آقا مسیح» «شهنامه» سنی او خانك آدینا اتحاف
ایدركن، بیرده بیر مقدمه یازمشدر، که شو بیر بیت شهنامه یه یازیلان مقدمه دن
چیقاریلا بیلمشدر.

او شه دن که شاهم بنم کم دکل

یازام شاهنامه بنکا غم دکل

ایشته بو قدر: «آقا مسیح» بورادا نه فتحعلی خانی (سلطان محمود) دن و

نه اوزيني «فردوسی» دن آشاغا گورمیور. اودر که شهنامه یازماسینی دا آرتیق بیر غم حساب ایتمیور. «فردوسی» نك «شهنامه سندن آذری تورکری ایچون بیك قات دگرلی اولان بو کتابك دیگر بیر نسخه سی ده بولونوب الیمزه گیچهرسه، تاریخمز ایچون گوزهل بیر حادثه تشکیل ایده جکدر. «آقا مسیح» اون ایکنجی عصر هجرینك یاریسینا کبی (ربابی-لیریق) (۱) بیر شاعر در. اوندان بو یانا ایسه آرتیق شهنامه نویس و هائله نویسد. اشبو مناسبتیله شاعرک بوگون الیمده بولونان شعرلرینی بیر بیرینه قاتمباراق ایکی حصه یه بولدم. و بوندان سوگرادا فضلنه نه بولورسام او بولدوغم پارچایی دا منسوب اولدیغی حصه یه اضافه ایده جگم که حرمتلی او قو- جیلاریم «آقا مسیح» ی تدقیق ایدرکن چتینك چکمه سینلر. (آقا مسیح) نك ادبیاتمه ربووک خدمتی اولموشدر. اوزینه مخصوص مکتبی واردر که: شاعرلریمزدن محسن، سلامی، واله، شاهد، غریب، عبدالله، ذاکر، واقف، نواب، صابر و سائر هه او مکتبک نائیرنده اولمشدرلار. «آقا مسیح» نك وفاتی تخمینا تاریخ هجری (۱۱۸۰) راده لرینده واقع اولاراق، (فیت داغندا) دفن اولونمشدر. عمرینك سوک چاغلاریندا یازدیغی شعر

دلا ایتمه توقع راست کولیک قانده قالمشدر

مطلعی ایله باشلانان مخمس اولدیغی کبی، اک سوک یازدیغی شعرده ترجیع بند سبکنده کی توبه نامه سی ظن اولونور. «آقا مسیح» نك شهرلرینده بر تراهت و بیر آبتاب واردر که فقط او خصوصیت و مزیت شاعرک اوزینه مخصوصدر. اوندان سوگرا گله نلرده نه دنسه او مزیت گوزه ایلیشمیور. «آقا مسیح» نك بیزیم الیمزده اولان شعرلرینی (عین املا) سیله آشاغایا کوچوره رک، سوگرا اونلارا سویله نیله ن نظیره لری و یا اونلاردان اقتباسا انشاد ایدیله ن دیگر شعر پارچالارینی دا گوسترمگه سعی ایده جگم.

بیرنجی حصه

مخمس ترجیع نما

ای شوق رخنك کون کیمی اشیا به مجلا
عشاقه تماشای جمالنك فرح افزا
معنیده رموز دهینك علم معما
سن کیمه ی تاپلمز بت زیبا صنم اصلا

(۱) لیریق کلمه سی مقابله ده بو چاغ کبی اوج سوز ایضاله نیلمشدر. ترنمی، غنایی، ربابی بیر سولکینی سیددیک. «ممتاز»

هر زیب سنکا صنع خدا برله میا
داخی نه بزئمک

مشاطه نه لازم سنکا ای آفت دوران
کیم آینه‌نی ایلیمسن حسکا حیران
نازک یوزکا غازه نگاه ایتسه دوشر قان
تپسون کوزینه سرمه‌سنی اهل صفهان
چشم سپه‌نک کیم آله هر عشوده یوز جان
داخی نه بزئمک

بزم ایچره یوزنکدن کوتورن دمده نقابنک
قائینی لپنک شیشه‌یه دوتدی می نابنک
باشینه هوا کلدی قدح‌برده حبابنک
بی‌تاب دوشوب ساقی نه ممکن ویره تابنک
یخدنک ایوبنی من کیمی یوز خانه خرابنک
داخی نه بزئمک

باصنده قدم ناز ایله سیر ایتمکه باغه
روینک کلی صحرايه قاوب لاله‌نی داغه
کر برک حنا دوشسه عجب یوخ ال ایاغه
شایسته دکل آق ورق (۱) آل ینکاغه
کوندوز کونه بنکزر کیبجه مهتاب چراغه
داخی نه بزئمک

ای قامتی سرو و لپی غنچه رخی لاله
کوز مردمکی محو یوزنکده خطو خاله
زلف سپه‌نک ماه یوزنک دورینه هاله
پیوسته قاشنک طعنه اورار کوکده هاله
کیم کورسه دیر صل علی بیله جماله
داخی نه بزئمک

نطقنکده (مسیحا) دیلر آثار مقالات

(۱) کیچیلده مشاطه لر قیزارک کلر لر ک یه قلا رینه «زوروق» یاشد. برادرلاردی خصوصاً زر ورق یاشدیرماق کلین کوچن کیچه سی داهاده متداول ایدی بونلاز هم آق هم ساری اولورلاردی. ایشته (آق ورق) اونا اشاره‌در «ممتاز»

اول خضر کیمی آب دلیلہ رہ ظلمات؟
سندن آپارور فیض بدن مردہ مرآت
ہیہات بو نوعیلہ نظیرنک اولہ ہیہات
مہتاب کیمی عالمہ مقبوللغنک اثبات
داخی نہ بزئمک

ترجیع بند

ای طرفہ نکار ماہ رخسار
ای حور لقا فرشته کردار
بو حسن ایلہ اولممشکن اطہار
اولدنک من دلشکستہ یہ یار
بیلمن نجه حیلہ قلدی اغیار
صنکرہ سنی بندن ایتدی بیزار
بس ایندی سوزیم بودر کہ تکرار
بر آد ایلہ ایت بنی کنہکار
خلق ایلسہ طعنہ ایلمہ عار
قانیمی حلال قلدیم ای یار
آل دستنکا تیغ دورمہ زہار
اولدر بنی اولسون اللرنک وار

ای حسن جمالی ماہیارہ
احوالمہ قلمہ سن نظارہ
یار اولدی رقیب سن نکارہ
اولدنک منکا یاغی وارہ وارہ
سالسن منی آہ پر شرارہ
یوخ بندہ رضادن اوزکہ چارہ
رحم ایتسن اکر من فکارہ

سالمنز منی غم بو روزکاره
 خلوت اوزنکی چکوب کناره
 بر کونکنکا ایله استخاره
 تقصیریمی سویله آشکاره
 اولدور منی اولسون اللرنک وار

ای رنک عذارى شعله نور
 غلمانه مثال نسبت حور
 بر شوخ که اولدی حسنه مغرور
 چوخ اولمز آتنگ اداسی منظور
 کل سن دخی قیلمه فتنه و شور
 ایتمه اوزنکی بو طوره مشهور
 تا وصلدن ایلدنک بنی دور
 آنجق که بودور دیلمده مذکور
 افتاده عشقه ایلمه زور
 قویمه بنی درد ایوبنده رنجور
 خوبلرده اکر بو ایسه دستور(۱)
 اولدور منی اولسون اللرنک وار

ای شاه قاپونکده بر کدایم
 یاد ایتمه منی که آشنایم
 کوینکده اکر چه خاکپایم
 بیل قدریمی عین کیمیایم
 افسرده درد بیدوایم
 سرکشته وادی بلایم
 هر چند که عشقه مبتلایم
 احوالی شکسته بینوایم
 سرنکی دیسم یوزی قرایم
 باشیله ایاغنکا فدایم
 بو مصلحته که من رضایم
 اولدور منی اولسون اللرنک وار

ای قتلمه ایلین ارادت
 مقصودنکا یتکن سلامت
 آجلسه اکر بو باب رحمت
 کیم حاصل اولور منکا بشارت
 قالمن من نامراد راحت
 داخی هاچان ایلرم شکایت
 سندن بونی ایسترم نہایت
 اقرارنکا اولمه بی دیانت
 جان منده سنککیدر امانت
 آل سنکره که چکمیوم خجالت
 دوشمز اله داخی بیلہ فرصت
 اولدور منی اولسون اللرنک وار

ای کل دیسه لر (مسیحه) غافل
 بر اوز که نکاره اولدی مایل
 تحقیق ایله کیم دولانسه یوز ایل
 سندن دخی غیره ویرمزم دل
 عرضم بو که ایلمه تغافل
 بر غوره یتش کنههیمی بیل
 جمع ایت نیچه اهل حال عاقل
 آنلردن حقیقت ایله حاصل
 کیم شرعه همین بودر مقابل
 بن هم اولورام بو امره قایل
 کوردنک نیچه شاهد اولدی عادل
 اولدور بنی اولسون اللرنک وار

غزل

کونکل اخلاص دوتمق بیوفا جانانه مشکدر
 حقیقت بلمیندن داغ چکمک جانانه مشکدر

یمان کون دوشمنکدر یخشی کونده یار همدردنک
 یمک نامرد ایلن نان و نمک مردانه مشکدر
 مزهم منظومه سی ضبط ایده بلمز اشک سیلابین
 حصار و سد چکمک بحر بی پایانه مشکدر
 نیدیم برباد اولور یوخدور داغلمش کونکلمک یاری
 که شاهی اولمیه ملککنک قالا ویرانه مشکدر
 یانارسن عشق اودینه شمع تک روشن دکل سرنک
 «مسیحا» غیرایله خاصیت پروانه مشکدر (۱)

تمش

ایکی عالمده کوزل بحثین قیلان حالا کرک
 هر خرابات مغانات ایچره بی پروا کرک
 عارف صاحب نظر کزمش اولا دنیا کرک
 نازنین لر بزمنی سیر ایلمش بینا کرک
 انتخاب ایچره بو نسبت شوخ بیهمتا کرک

اولا شک اولمیه ذات ابا و جدینه
 دیمیه بر کیمسه حرف نامناسب ردینه
 یتمش اون دورت کجه لک آی تک بلوغ جدینه
 چون شب یلدا قرا ساچی برابر قدینه
 هم مبارک باشی مثل قبه مینا کرک

یوزی کردو برک کل تکی ینکاغی آل و تر
 بورنی زنبق غنچه سی مانند کوچک عطر ور
 هم زخندانلاری چاه یوسف اهل نظر
 لبلری هموار نازک لعل و دردن بهرور
 آغزی عین پسته خندان کیمی کویا کرک

(۱) آقا مسیحک هجه وزنده سوبله نیلمش دیگر اوج شعری کیچنلرده الیمزه کیچمشدی تاسف اولسون که او شعرل
 اوقوناجاق حالده دکل اییدی. یانکیز بو سوگ بندی ییک زحمتیه اوقویا یلبدیک. شاعرک هجه وزنده سوبله دیگنی ثبوت
 ایتمک ایچون او پارچایی گوسترمک لازم یلدم

نه بلور زمستان نه فصل بهار
 وصفنک ایلر شیرین دیلار ایچنده

ناکهان عشقنک اولان کرفتار
 (مسیح) ناتوان ای کل یوزلو یار

دیشلری اینجوی غاطان بلکه در بیمثال
 گاه گاه ایتسه تکلم توکله شهید زلال
 دیلی شیرین سوزی شکر صوتی یقراق خوش مقال
 ایلین دمده تکلم لر قیله طوطینی لال
 لهجه کفتاره سنده عندلیب آسا کرک

قرمزی قرمزی قاره سی قاره آغی آغ
 هم ذقن ترکیبلو پاکیزه مشرب خوش بوخاغ
 کردنی اندک اوزون یعنی چکنلردن ایراغ
 متصل بر کوینک ات نه چوق آریخ نه خیلی چاغ
 الحق اولمق یک دکل قدری بوی بالا کرک

حلقه چشمی مدور اوچلری اندک دراز
 آلمش اوله هر قیه باخمقده مین تعلیم و ناز
 صفحه رخساره سنده خال هندو حيله باز
 خوش حیا عصمت نشان و مدرك و فهمیده راز
 عاقل و آگاه و حال و هر ایشی اعلا کرک

آلنی آلتندن سر اندازی اوره بو نوع برق
 ایتیمه صبحنک طلوعندن آنی بر کیمسه فرق
 اهل دل مرغ سحر تک ایلیه کوردکده زرق
 سنبل سودای زلفی بحر سوداسینه غرق
 مثل زنجیر جنونلقده اوله رسوا کرک

نسترن کل تک قولاغی رونق فصل بهار
 مثل شبنم تر ینکاغنده چو در شاهوار
 چاتمه قاشی یایه نسبت قصد جان ایتمک مدار
 غمزه لر خونریز قاتل ناوک پیکان سوار
 سرمه لو کوز مست ساقی تک قدح پیمان کرک

سینه سی کن تخته قائم کیمی نرم و سفید
 نان شکر کیمی پستان توشه راه امید
 سرو قد شمشاد قول بیل اینچه قورشاق ناپدید

ال ید و بیضا و برمقلمر هلال نو رسید
هر اولان دیرناقلری انجم صفت بر جا کرک

هم شکم پر قوی بالش دوکمه تک اوستنده ناف
بد نظر کوزینه نسبت اولولانمش ایله صاف
یتدی ایش نازک یره یوقدر طریق اختلاف
آدی کزلو ایکی بادام مقشر بیخلاف
بر قزل کل غنچهسی تک آردهه پیدا کرک

قالچهسی بیشک ستون خیمه دلبر مقام
استخوانی ات ایچینده خورد پنهان بالتمام
هم ایباغلاری میانه حاصل اقدامنده کام
سویلدنک وارین «سیحا» مختصر ایله کلام
تاپمین بو طور کوکچک ایتیمیه دعوا کرک

غزل

کوکسمده کونکل عشرتی پیکاننک ایچوندر
جسممده بو جان الفتی قرباننک ایچوندر
شیرین حرکات ایله چیقوب جلوه قیلینجه
هی هی نه کوزلر کوزی حیراننک ایچوندر
پیراق کیمی کر اولمش ایسم یوللره یکسان
قرباننک اولوم دوتمغه داماننک ایچوندر
منع ایلمه پروانه کیمی باشنکا دونسم
بینه ایلیغم طلعت رخشاننک ایچوندر
بوینمده قولم منتی کیم قامتم اکدی
پیوسته دوتوب قارشو ثنا خواننک ایچوندر
تشریف حیای ابدی هر کیمه یتمهز
بو خلعت آنکا یتدی که فرماننک ایچوندر

کیمدر دیلهمز مرهم لطفنک که «سیحی»
جرخ اوزره دخی خسته او درماننک ایچوندر

مخمس

ایکنجی حصه

ایشیدنک ایتدیکنی (شاهسون احمد خان)نک
خواهش ظلمنی اول ظالم بی ایماننک
یوخمش ذرجه شاننده مروت آننک
قیلیدیغی عالمه جور و ستمنک دنیاآنک
نه قدر اولسه اولور باعثنی ناحق قاننک

قائده ایدی آنکا اولده بیله رتبه خوب
رشدیلر ویردی بسی ایلدی (نادر) منسوب
دوندی آندن یازوب اطرافه خیانت مکتوب
قیلدی اقبال بدی لشکر سای(۱) مغلوب
قاچدی داغنک قوموقنک بکلدی داغستاننک

آنده هم دورمادی اول باشی قرا نکبتی شوم
اولدی اندیشه ناحق لر ایله عازم (روم)
قلدی خونکاره (۲) بلاواسطه عرضنک معلوم
بخشش بی حد آننک اسمنه اولدی مرسوم
شهدن آچلدی قابوسی کرم و احسانک

و دخی (مالینی خونکار)نک آلوب ایتدی فرار
بلمدی قدر نمک دوتمادی اول یرده قرار
تازه دن قیلدی ینه سوی (داغستان)ه کذار
ویردی یقمايه اولان مالنی اولدم نه که وار
اوزینک بخت کدازینه سالوب تالاننک

(۱) سای منتخف شیخه معناسنه در.

بایقوش منم بایقوش من
هامو قوشدن ساقوش من
نه پاللو قوش اولدوم
سینیلدیرام یای قیش من

(۲) خونکار خداوندکارک محقق در

قیلدی (سرخای) نك ایوبین صومعه مثل درویش
 تا که دوران فلکدن نیجه واقع اوله ایش
 حق کتوردی نظره اولمک (نادر شهبی) پیش
 کیم جلوس ایلدی (عادل شه) اولوب خیر اندیش
 ملک و تختینی تصرف قلوبن ایراننک

(سرخای) • اوغلینه توکوب خلوتی یوز طرح خیال
 یتورم (شاهه) اوزوم ویر منه بر وقت مجال
 بو حکومت منه منسوب اولور اولکی مثال
 آلورام (بیک) لکی (شیروان) ایله بی حد سنکا مال
 بلکه (سرکار) لقین کل (آذربایجان) نك

که (قوموق) دن اینوب اوز مقصدینه کیتدی روان
 اولدی ایلر یغوبن ساکن اولکاء (مغان)
 قیلدی (سرداره) هر انواع ایله یوز قوللوق عیان
 ایلدی حاصل اوزین (حاکم ملک شیروان)
 اولدی اخلاص ایله (بیکر بیکی) (امیر اصلان) نك (۱)

چیقدی آوازه که (تبریز) ه کلور (عادل شاه)
 (امیر اصلان) ه بیورمشدورر افواج سپاه
 (آقسو) قلعه سنی ترک ایدوب اول روی سپاه
 که (مغان) ه کیچوب اولدی قمو ایشدن آگاه
 یازدی (عادل شاهه) امر ایت نه یسه فرماننک

(ابراهیم شاه) (امیر اصلان) کتوروب ایکسی زور
 دستگیر ایلیوبن ایتدیلر (عادل شهبی) کور
 آلدیلار الده اولان مال و بساطین مقدور
 ولدی مرجوع بو ایکسی سینه هم اسباب مور
 کوره لم داخی هدر کردشی بو دوراننک

بر طرفدن بو اولوب یاغی (امیر اصلان) ه
 ویردی اول اولکه لری چاپقونه و تالانه

تاب قیلمدی دوکش منزل (ساروخان)ه
 قیریلوب سیندی و قاجدی (طالش) و (کیلان)ه
 کیردی (جنکل)ده کسوب یوللرینی هر یانتک

(ابراهیم شاه) که اولدوردی (امیر اصلان)ی
 قلدی (تابع) اوزینه (مملکت ایران)ی
 تاپدی فرصت بو واروب ایلدی پابوش آنی
 آنکا هم راه خیانت تاپوبن پنهنای
 قاجدی ایلدن ایله کچدی قولینی (سلیمان)نک

(شیروان)نک تیراغنه کلدی او (خاین) بر چاق(۱)
 وار ایدی خلقنک آراستده کدورتله نفاق
 جمله سی اولمش ایدی بر برینک یوزینه عاق
 یری خالی کوروبن بکلدی کوه وریلاق
 بر باشی باسدی ایلنک چوللرینی (شیروان)نک

(حاجی خان) ایلدی هر چند فغان و فریاد
 مایه فتنه درر کیم بو حرامزاده فساد
 (رفعی لازمدر) اوله اولمان آشوب زیاد
 (اکرم الضیف) حدیثینی قلوب بعضی سی یاد
 دیدیلر هر نه ایسه حرمتی وار مهماننک

قلدی (سرکار صفر علی بیک) الفتلر آنکا
 او که وار لازمه سعی ایله خدمتلر آنکا
 بيمک و ایچمگی ویرمکده محبتلر آنکا
 اولارنک قسدینه تاپولدی خیانتلر آنکا
 که اوزاندی اولاره طعنه دیلین اولکانک

قلدی بر قدر سلوک اولدی آراده وار کل
 اولمدی اول ایاقده قویان ال اوستنه ال
 ظاهره آرمش ایدی اول قانی دولمشده عمل
 دییلور عالم آرا طرفه مثلدر بو مثل
 یخشی لیق باشی کوتورمز بو یمان انساننک

(۱) چاق وقت زمانه معنی سنه در سحر چغی آخشام چاغی، کون اورتا چاغی